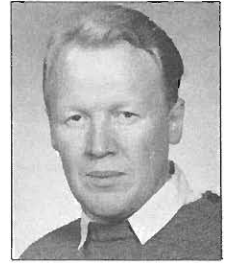

Perttu Vartiainen

Alueellisen muuttoliiketutkimuksen tienhaarassa

Kirjoitukseni on jatkoa maassamuuttotutkimuksen suomalaista kehityslinjaa luodanneelle laajemmalle artikkelille (Vartiainen 1989a), jonka argumentaatiota tässä yritän paitsi tiivistää, myös hie-man viedä eteenpäin. Kun puhun nyt muuttoliikkeestä enkä vain maassamuutosta, on sillä tietty tarkoituksensa: muuttoilmiön monitasoisuuden vuoksi tavanomainen rajanveto siirtolaisuuden ja maassamuuton välille ei ole välttämättä perusteltu. Toisaalta muuttoilmiö kaikessa laveudessaan on varsin jäsentymätön sidos jollekin yleiselle muuttoliiketutkimuksen traditiolle. Siksi rajaudun tässä tiettyyn tutkimukselliseen – nimitettäköön sitä yhteiskuntatieteelliseksi aluetutkimukseksi – perspektiiviin, jossa muuttoliikettä tarkastellaan alueellisena, mutta samalla yhteiskunnallisena ilmiönä kytköksenään alueellisen kehityksen mekanismit aluejärjestelmän eri tasoilla.

Muuttoliiketutkimuksen paradoksi

Aiemman artikkelini lähtökohtana oli näkemys suomalaisen maassamuuttotutkimuksen tulemisesta eräänlaiseen tiensä päähän, mitä yritin havainnollistaa Tervamäen (1987) ja Söderlingin (1988) väitös-

kirjojen metodologisella arviolla. Tästä loogisesti seuraavaan ”paradigmaattiseen” uudelleenorientaatioon hain vauhtia ns. (kriittis-)realistisesta tieteenfilosofiasta tukenani lähinnä englantilaisen maantieteilijän *Andrew Sayerin* (esim. 1984, 1982) tuotanto.

Realistista argumentaatiota voi pitää monella tapaa terveen mukaisena, mutta juuri tuossa näennäisessä yksinkertaisuudessaan erityisen purevana suomalaista maassamuuttotutkimusta ohjanneisiin skientistisiin normeihin ja menettelytapoihin nähden. Se pakottaa meidät perimmäisiin metodologisiin asetelmiin, kuten ”missä mielessä muuttoliike on mielekäs käsitteellinen kokonaisuus, vai onko se sitä lainkaan?”. Sayeriin (1984, 126–7) viitaten *muuttoliike* näyttääkin olevan mitä tyypillisimmin kaoottinen käsite eli vahingollinen abstraktio, joka mielivaltaisesti jakaa jakamattoman (esim. asunnon hankinnan naapurikunnan puolelta muista paikallisten asuntomarkkinoiden prosesseista) ja/tai liittää toisiinsa yhteen kuulumattoman ja epäoleellisen (esim. yhteisen ensiasunnon hankinnan naapurikunnan puolelta työmarkkinoiden makroprosesseihin). Muuttoliiketutkijat pitävät muuttoilmiötä ikään kuin itsestäänselvänä teoretisoinnin ja empiirisen tutkimuksen kohteena. ”Teoria” ymmärtyy alueellisessa muuttoliiketutkimuksessa mitä tyypillisimmin jonain annettuna – alkuluvuissa

Dosentti Perttu Vartiainen toimii lehtorina Joensuun yliopiston maantieteen ja aluesuunnittelun laitoksella.

kerta toisensa jälkeen referoituna – kehikkona, johon empiiristä aineistoa yrittään sovittaa, sen sijaan, että teoreettisen tarkastelun päämääränä olisi ns. normatiivinen eksplisointi, so. käsitteellisen perustamme jatkuva kriittinen tarkastelu (Sayer 1984, 49 ja 76). Kuitenkin, mikäli tähän kriittiseen käsitteellistämiseen emme tietoisesti pyri, jäävät työskentelyämme ohjaamaan välttämättä enemmän tai vähemmän arkiajattelun mukaiset käsitteelliset fiksaatiot.

”Teorian” esittäminen näyttäytykin empiirisen tutkimuksen tekijöille usein pelkkänä rituaalina. Tutkimuskäytännössä **asuinpaikan** ja sen **vaihdoksen** luonnetta pohjustavan käsitteellisen pohdinnan korvaa helposti yksinkertainen, formaaleihin kriteereihin perustuva operationalismi. Tällöin huomiota kiinnitetään yleensä vain asunnon vaihdoksen ajalliseen ja alueelliseen kohdentumiseen – määritelmällisesti tyyliin: asunnon pysyväisluonteinen vaihdos kunnasta toiseen (niin kuin se henkikirjoituksessa tulee todetuksi). Noita asuinpaikan vaihdoksia tarkastellaan tavanomaisesti hallinnollisen – kunnat/läänit/valtiot – aluekehikon mukaisesti perushahmonaan tutkimusalueen sisäiset ja/tai ulkoiset muutot. Tutkimuksen varsinaisena päämääränä on sitten löytää empiirisiä säännönmukaisuuksia tuosta käsitteellisesti epämääräisestä muuttoliikkeestä itsessään tai siihen ulkokohtaisesti (edelleen Sayerin 1984, 82 käsite-erittelyä) suhteutetuista muista tilastollisista variaabeleista. Mutta eteneekö tiedostusprosessimme tästä sen syvemmälle, vaikka suomalaisten muuttovirrat kartoitettaisiin aina uudestaan ja uudestaan mahdollisimman kattavasti, ideaalisesti kylittäin/kaupunginosittain ja vaikka kuukausittain?

Sitten behavioraalisen lähestymistavan kukoistuskauten muuttoliiketutkimus onkin ajautunut jonnekin yhteiskuntatieteellisen aluetutkimuksen periferiaan (Varti-

ainen 1989b). Erityisen silmiinpistävää on sen puuttuminen niiltä aluetutkimuksen keskeisiltä kansainvälisiltä foorumeilta, joiden herättämää yleistä mielenkiintoa ilmentää meilläkin orastava keskustelu paikallisuudesta, uudelleenrakenteistumisesta, joustavasta tuotannosta, keskiluokkaistumisesta, jne. (esim. *Yhteiskuntasuunnittelu* 2/1989). Kaikessa ”postmodernissa” avartumisessaan tuo keskustelu uusintaa kuitenkin yhä ekonomistisia juuriaan. Muuttoliike näyttää sen näkökulmasta helposti toissijaiselta seurannaisilmiöltä. Itse uskon kuitenkin vakaasti, että mikäli tahdomme tulkita noiden yhteiskunnallis-maantieteellisten muutosten inhimillisiä merkitysrakenteita entistä syvemmältä, niin kysymyksen asuinpaikan vaihdoksista kuin myös eri paikkakuntien demografisen perustan muutoksista soisi nousevan lähitulevaisuudessa kohti aluetutkimuksen ydinalueita ja myös vakavan käsitteellisen pohdinnan kohteeksi. Itse konkreetin muuttoliiketutkimuksen näkökulmasta eräitä tämän suuntaisia avauksia on jo tunnistettavissa (esim. Fielding 1985 ja 1989, Clark 1987). Oleellista tällöin voisi olla yhtäältä tarkentaa väestökehityksen ja erityisesti muuttoliikkeen **rakenteellista** ehdollistumista ja vastaavasti asuinpaikan valinnan autonomisuuden astetta suhteessa talouden uudelleenrakenteistumiseen sekä toisaalta eritellä rakenteellisten muutosten generoiman muuttoliikkeen **sosiokulttuurisia** erityispiirteitä ja inhimillisiä **merkityssuhteita**.

Käsitteellisen spesifioinnin ulottuvuuksia

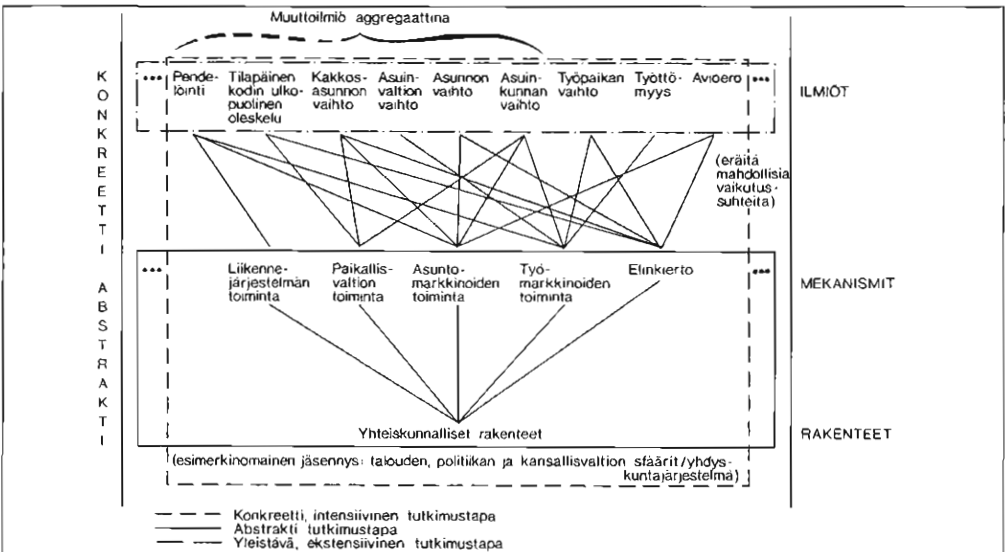
Vahvasti aiemman artikkelini (Vartiainen 1989a) sanomaa tiivistäen: rakenteellisen ehdollistumisen tarkastelun sijasta suomalainen alueellinen muuttoliiketutkimus on tyytynyt (pääsääntöisesti) tilastollisten yhtäläisyyksien ja jopa trivialiteettien totea-

miseen, kun taas sosiaalisten/inhimillisten erityispiirteiden ja merkityssuhteiden tarkastelu vaatisi tavanomaista survey-tutkimusta syvällisempää metodista otetta. Tässä olen valmis asettumaan myös itse kritisoitavien joukkoon (Vartiainen 1989b, tapaustutkimusosa).

Alueellisen muuttoliikkeen mahdollista kenttää jäsentäviä tutkimuksellisia asettelmia olen havainnollistanut Sayerin (1984, 215) inspiroiman metodologisen tasoerittelyn avulla (kuva 1). Sen termein suomalaisen alueellinen muuttotutkimuksen traditio on kehittynyt ilmeisen yksipuolisesti ”ekstensiivisen” tutkimustavan mukaisesti, jolloin lähtökohtana on ollut mahdollisimman laajapohjainen (edustava ja pikkutarkka) muuttoliikematriisi ja (erityisesti sosiaalitutkimuksessa) mahdollisesti sen kanssa yhteisvarioiva ”riippumattomien muuttujien matriisi” pyrkimyksenä löytää tästä joukosta formaaleja samankaltaisuuksia ja edelleen erilaisia taksonomisia ryhmiä (Sayer mt., 222). Itse ”muuttoliikkeen” haarukkaan eivät näytä tarttuneen myöskään sellaiset, myös tilastojalle pään vaivaa aihe-

uttavat, mutta erityisen mielenkiintoiset ryhmät kuten kaksoisasujat tai tilapäiset muuttajat – hallinnollisten rajojen aiheuttamista tilastovääristymistä puhumattakaan. Mutta eikö tutkijain yksi rooli olisi problematisoida juuri tilastointikäytäntöjä (muuttoliikkeeseen liittyviä hallintokäytäntöjä ylipäättään), eikä vain tyytyä niiden käyttäjäksi?

Itse näkisin ekstensiivisen tutkimuksen arvon ensisijaisesti eksploraatioissa, uusien piirteiden ja muuttotyyppien haussa, mistä sitten voitaisiin edetä intensiivisempään tutkimustapaan. Akateemisen intressin ohella ekstensiivinen tutkimustapa vastaa toki myös monia ajankohtaisia hallinnollisia selvitystarpeita. Tässä mielessä näen esim. Söderlingin (1983) perusselvityksen maanläheisyydessään monella tapaa hänen väitöskirjaansa (Söderling 1988) antoisampana (Vartiainen 1989a, 9). Nythän ekstensiivinen metodi akateemisen tutkimuksen eräänlaisena dogmina johtaa helposti ”tyhjän yleisiin” yleistyksiin, mistä esimerkkinä on Tervämäen (1987) työn erästä perusajatusta mittaava valtakunnallinen invarianssi: keskusvoimakkuuden ja

Kuva 1. Muuttoliikkeen käsitteellinen yhteys ja erilaiset tutkimustavat

poismuuton välinen positiivinen korrelaatio (emt., 29). Sen takana on toki aivan ilmeisesti koko joukko erilaisia ja yhdyskuntaspesifejä prosesseja, kuten yhtäältä asunnon- ja työpaikkojen vaihdon vilkkaus keskusalueilla, toisaalta ”suuren muuton” tietynlainen jatkuminen ns. syvällä maaseudulla ja sittemmin deindustrialisaation vaikutukset tietyn tyyppisillä teollisuuspaikkakunnilla. Edelleen syvän maaseudun alhaisen poismuuton taustalla on tavallaan liikkuvuuden kääntöpuoli: jäljelle jäävän väestön – kuten työmarkkinoilta syrjäytyneiden ja vanhusten – vahva paikallinen sidos (Rannikko 1986, 124–5). Teoreettisesta näkökulmasta taas voidaan kysyä, missä määrin perinteinen keskuspaikkateoria todella luo pohjaa keskusjärjestelmän ja muuttoliikkeen keskinäisyyttä jäsentäville rationaalisille abstraktioille (Sayer 1984, 127)?

Varsinaista (ideaalisesti) intensiivistä muuttotutkimusta, jossa lähtökohtana on spesifien muuttoprosessien toimija- ja kontekstispesifi tutkimus ja päämääränä substantiaalisten yhteyksien ja ns. kausaalisten ryhmien tarkastelu (Sayer 1984, 222), ei meillä ole juurikaan edistetty, varsinaisesta muuttoliikkeen kokonaisvaltaista käsitteellistä pohjaa luotaavasta abstraktista tutkimustavasta puhumatta. Tervämäen (1987) ja Söderlingin (1988) väitöskirjojen positiivisena intentiona näen kylläkin muuttoilmiön **monitasoisuuden** jäsentämisen (tosin kapeasti maan sisäiseen, kuntien väliseen muuttoon viitaten). Tervämäen työssä monitasoisuus jäsentyy kuitenkin kapeana – yhteiskunnallisista suhteista irtirepäistynä – alueellisuutena, kun taas Söderlingin lähtökohta on kapeasti sosiaalinen monitasoisuuden viitatessa hänellä jotensakin mekanistiseen yksilö/alue/yhteiskunta erotteluun; ”mekanistiseen” esim. uudemman rakenteistumisteoreettisen (Giddens 1979) käsityksen valossa.

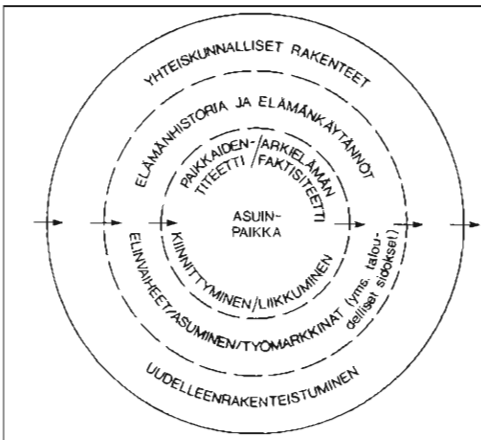
Juuri nyt näkisin tärkeäksi ”muuttoliikkeen” eri muotojen ja niiden sosiaalisten kytkösten takana olevien (samalla itse muuttoprosesseissa uusiutuvien) mekanismien spesifioinnin. Tätä olen yrittänyt alustavasti havainnollistaa kuvioiden 2 ja 3 avulla. Niissä olen tarkentanut muuttoilmiön monitasoisuuden ideaa yhtäältä inhimillisen todellisuuden metodologisen jäsentämisen, toisaalta aluejärjestelmän konkreetin hahmotuksen suuntaan. Tässä yhteydessä käsitteellistän muuttoliikettä primaarisesti alueellisena prosessina, jolloin alueellisuus saa eräänlaisen kaksoismerkityksen, vaikka painotettava on heti kahden esitettävän näkökulman keskinäistä täydentävyyttä.

Muuttoliike alueellisena prosessina I: kiinnittymisen ja liikkumisen dialektiikka

Muuttoliike ilmentää koko inhimillisen elämän erästä geografista perusasetelmaa: mahdollisuutta liikkua ja liikuttaa vasta kohtanaan alueellinen kiinnittyminen. Muuttotapahtumassa vaihtuva maantieteellinen sijainti ei ole mikään inhimillisesti merkityksellisen fyysisen tilan, vaan perustavaa laatua oleva elämis-/sosiaalisen tilan määre. Elämistilan keskuksiksi voidaan ymmärtää viime kädessä koti (Vartiainen 1981, 158–9), jolloin muuttoliike käsitteellistyy vastaavasti **kodinvaihtona**. Paikallisen kiinnittymisen (kodin/paikan) ja potentiaalisesti aina globaalin liikkuvuuden (ulottuvuuden) välinen suhde jäsentyykin humanistis-eksistentiaalisen maantieteen piirissä yhtenä keskeisenä inhimillisen olemisemme – **asumisemme** merkityksessä ”dwelling”-määreenä (esim. Buttner & Seamon 1980). Tätä humanistis-eksistentiaalisen maantieteen potentiaalista kontribuutiota ei näydetä juurikaan reflektoidun muuttoliikespesialistien joukossa (asetelmallisesti vrt. Andersson 1981).

Itse asiassa jo muuttoliiketutkimuksen eräs vakiotypologia, pakko-/tavoitemuuto, heijastaa tätä asetelmaa ilman, että sille olisi ylipäättään jäsenetty kovinkaan syvälle käsitteellistävää tulkintaa. Toisaalta aktiivin työvoimapolitiikan, rakennemuutoksen hallinnan tms. nimissä työvoiman alueellisen liikkuvuuden edistäminen – ja edelleen siitä seuraava juurettomuuden tms. ongelmiin viittaava vastareaktio – on noussut yhdeksi keskeiseksi yhteiskuntapolitiikan, muttei juurikaan tutkimuksen, teemaksi. Näissä asetelmissa kohtaammekin muuttoliikkeeseen liittyvän keskeisen sosiaalisen jännitteen yhtäältä yhteiskunnallisena/inhimillisenä **mahdollisuutena**, toisaalta **ongelmana**.

Eksistenssin tai rakenteiden näkökulmat itsessään jäävät auttamatta yksipuoliseksi muuttoilmiön hahmotusperustoiksi. Kuvan 2 asetelmassa oleellista onkin noiden eri metodologisten tasojen läpi käyvä tarkastelu. Meidän ”oman” (yksilöllisen) ja meille ”ulkoisen” maailman keskeisenä välitystasona voidaan pitää sosiaalista, elämänhistorian ja elämäntapojen kautta avautuvaa tarkasteluhorisonttia, jossa jäsentyvät keskeiset muuttoliikettä välittä-

Kuva 2. Muuttoliikkeen monitasoisuus: metodologinen jäsenysyritys

mästi ehdollistavat yhteiskunnalliset mekanismit; ks. esimerkkiäni ”vastakaupungistumisen” ja ”maallemuuton” tulkinnasta (Vartiainen 1989c, 219–221). Noiden mekanismien taustalla olevaa rakenteellista horisonttia taas voidaan ainakin heuristisesti jäsentää ns. (tuotannollisen) uudelleenrakenteistumisen käsittehorisontista lähtien (Vartiainen 1988, 43–68). Esimerkinomaisesti, viimeaikaisen suomalaisen todellisuuden näkökulmasta, uudelleenrakenteistuminen voisi viitata maaseudun tuotantomuotojen muutoksen, deindustrialisaation, tietoteollisen tuotantomuodon eriytymisen, hyvinvointivaltion rakentumisen, keskiluokkaistumisen ja uuden kansainvälisen työnjaon kehkeytymisen kaltaisiin prosesseihin, joilla kaikilla on ollut aivan ilmeisiä kytköksiä muuttoliikettä ehdollistaviin – ja muuttoliikkeessä ehdollistuviin – mekanismeihin.

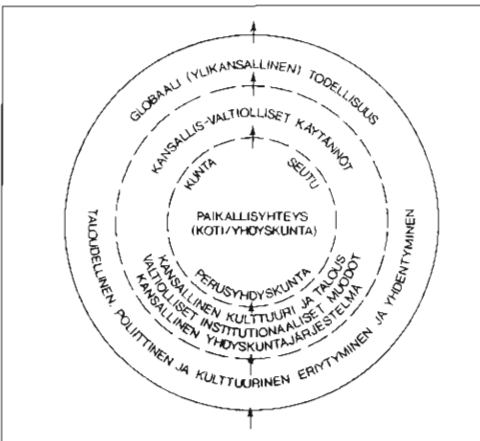
Muuttoliike alueellisena prosessina II: alue- ja yhdyskuntajärjestelmä asuinpaikan sidoksena

Jo näissä esimerkeissä kierrymme alueellisuuden toiseen (periaatteelliseen) merkitykseen: muuttoliikkeeseen alueellisessa rakenneyhteydessään. Ekstensiivisen metodin normeeraamassa empiirisessä tutkimuksessa muuttoilmiötä lähestytään tavanomaisesti erilaisten alueaggregaatioiden – muuttoilmiön volyymin ja piirteitä summaavien ”alueiden” – kautta. Sitä oleellisempaa olisi kuitenkin ymmärtää alueellisuus kontekstuaalisessa mielessä, so. yhteiskunnan monitasoisista alueellista organisoitumista vasten. Sen rakenteellisena peruselementtinä voidaan pitää yhdyskuntaa, joka itsessään on monitasoinen perusyhdyskuntien (kylien, kaupunginosa-ten tms.), hallinnollisten yksiköiden (kuntien) ja toiminnallisten kokonaisuuksien (seutujen) muodostama kompleksi (Vartiainen 1988, 21). Tästä näkökulmasta

"muuttoliike" voidaan käsitteellistää **yhdykskunnanvaihtona**.

Kuvan 3 asetelma pohjautuu muissa yhteyksissä tarkemmin perustelemaani käsitykseen alue- ja yhdyskuntajärjestelmän perustasoista (esim. Vartiainen 1989d). Asuinpaikkaan viitattaessa muuttoliike suhteutuu aina tavalla tai toisella paikalliseen – jokapäiväisen elämämme ja elinympäristömme – yhteyteen, vaikka etenkin siirtolaisuudessa "koti" saa konkreettisesti monitasoisen, kotimaahan ja mahdollisesti "globaaliin kotiin" viittaavan merkityssisällön. Näin alueellisen muuttoliiketutkimuksen varsinaisena ytimenä voidaan pitää paikallisperusteista analyysia kiinnekohtanaan yhtäältä paikallisten asunto- ja työmarkkinoiden, toisaalta sosiaalisen (ja ympäristöllisen) kiinnittymisen mekanismit. Paikallisperusteisen tarkastelun rinnalla meidän on tietenkin syytä muistaa monitasoisen tarkastelun metodologinen kääntöpuoli: paikallinen yhteys on periaatteessa aina – jopa määritelmällisesti "paikallismuuttoa" tarkasteltaessa – suhteutettava kansallisiin ja globaaleihin kehityskuluihin.

Oleellista tässä – sanoisin prosessuaalisissa – lähtökohdassa on ero tavan-

Kuva 3. Muuttoliikkeen monitasoisuus: aluejärjestelmän hahmotusyritys

omaiseen aluekeskeiseen muuttoliiketutkimukseen. Siten myöskään paikallisuutta ei tule suoraan palauttaa operationaalisesti määriteltyyn territoriaaliseen päivitäisalueen tai (spesifimmin) työssäkäyntialueen käsitteeseen. Esimerkiksi merkittävä osa formaalisti määritetyistä "lyhyen matkan muutoista" (päärajauskriteerinä vaikkapa 25 km kuten Tervamäellä 1987, 73) liittyyne tietyissä muuttoilmion kannalta oleellisissa elinvaiheeryhmissä keskeisesti työmarkkinaperusteiseen muuttoon (esim. usein kaupunkiin muuttavien nuorten tapauksessa), kun taas sen vastinpariin, "pitkän matkan muuttoihin" sekoittuu helposti esim. maaseutu- tai pikkukaupunkihakuisen kehityksen kannalta kiintoisia asumisperusteisen muuttoliikkeen erityistapauksia. Näin elinvaiheeryhmien tms. sosiaalisten määreiden suhteen käsitteellistyvät muuttoliikkeen "ympäristöhakuiset" ja "keskushakuiset" elementit muodostavat jo saman "päivitäisalueen sisällä" kompleksin, jonka olennaisia piirteitä fyysis-spatiaalinen kieli ei riitä kuvaamaan.

Yhdyskuntapohjainen tarkastelu vaatii siten "muuttoliikkeen" tavanomaisessa määrittelyssä annetunkaltaisen kunta-abstraktion hajoittamista. Esimerkiksi jonkun kunnan keskusalue, kunnan alueelle sijoittuva ns. satelliittitaajama ja edelleen kunnan syrjäisemmät osat voivat kytkeytyä kukin ratkaisevasti eri tavoin sekä paikalliseen, kansalliseen että globaaliin (tai rajatumminkin ylikansalliseen) muuttoliikesysteemiin. Supralokaalisen muuttoliikesysteemin kannalta viiteyhteytenä tässä esimerkissä voisivat olla vaikkapa kirkonkylälle, maakuntakeskukselle ja ns. syväälle maaseudulle tyypilliset työmarkkinamekanismit, kun taas paikallismuuton erityispiirteiden voidaan olettaa heijastavan tässä eri perusyhdykskuntien spesifiä seudullista asemaa lähinnä asuntomarkkinoiden kautta.

Erityisesti formaaliin spatiaaliseen tarkasteluun vihkiytyneiden muuttoliiketutkijoiden taipumuksena on ollut pitää itse tutkimusasetelman hahmotusta lähinnä teknisenä kysymyksenä. Näin on suhtauduttu myös ”alueen” käsitteeseen, jossa ratkaisuksi on löydetty vanha (korologinen) käsitys alueesta ikään kuin vain harkinnanvaraisena yleistämisen apuvälineenä. Tällöin myöskään se, että kuntaa pidetään keinotekoisena alueena, ei ole tutkimuksen kannalta mikään ratkaiseva ongelma. Mutta jos ymmärrämme alueellisuuden sosio-spatiaalisenä määreenä, niin onko näin — edes kunnan kohdalla? Substantiaalisessa mielessä — jäsennettynä esim. yhteiskuntamaantieteen uudemmas- ta keskustelusta tutusta paikallisvaltioteoreettisesta horisontista käsin — kunnan tai kuntajärjestelmän merkitys ei ole suinkaan olematon etenkin lähimuutossa. Tähän liittyy kiinteästi myös ajankohtainen kuntaliitoskeskustelu. Muuttoliike, nimenomaan erilaisille muutoksille herkimpanä väestönmuutoksen komponenttina, näyttää olevan monella tapaa jopa yksi kuntien toiminnan pääindikaattoreista. Tähän saakka väestön määrään keskittynyt muuttopolitiikka on saanut etenkin kasvukunnissa entistä selvemmin myös laadullisia piirteitä eli kunnat pyrkivät entistä suuremmin myös muuttajien — yrittäjien, osaavien tietoammattilaisten, varakkaiden eläkeläisten jne. vs. vähätuloisten, sosiaalipalvelujen käyttäjien jne. — tietoiseen sosiaaliseen valikointiin.

1990-luvun alueellisen muuttoliiketutkimuksen tienhaarassa

Sitä (akateemisen) alueellisen muuttoliiketutkimuksen tienhaaraa, jolle tässä luonnostelemallani ”metodologis-kognitiivisella kartalla” olemme joutuneet, luonnehtii seuraava valinta: jatkammeko aluekeskeisen ja keskiarvoisen, olkoonkin

kuinka pikkutarkan ja mahdollisesti ulko-kohtaisesti ”teoretisoivan”, kuvailun tiellä vai pyrimmekö muuttoliikkeen nykyistä (A) kontekstuaalisempaan ja (B) toimijakeskeisempään tarkastelutapaan? **Kontekstuaalisuudella** tarkoitan tässä lähestymistapaa, jossa muuttoliikettä tarkastellaan yhteiskunnan ja erityisesti alue- ja yhdyskuntajärjestelmän rakenteistumisen kokonaisuudesta käsin. Temaattisesti se voisi aktualisoitua muuttoliikkeen tarkasteluna yhtäältä (A1.) syrjäytymisen, eläkkeelleiirtymisen, nuorten työ- ja asuntopaikoille asettumisen, keskiluokkaisuutuksen, uusyrittäjyyden, reaaliosialismin kriisin, kansallisvaltioiden taloudellisen ja etnisen perustan järkkymisen tms. sosiaalisten prosessien, toisaalta (A2.) erityisten yhdyskuntarakenteellisten kehityskulkujen (näistä yksityiskohtaisemmin ks. Vartiainen 1989d) yhteydessä, ei niinkään muuttoliikkeenä ”tyhjän yleisenä” kategoriana. **Toimijakeskeisyydellä** taas tarkoitan yhtäältä (B1.) itse muuttajien — taas spesifisti esim. uramuuttajien, maallamuuttajien tms. — tarkastelua elämismääntymisestä ja rakenteistumisteorian perspektiiveistä käsin, toisaalta (B2.) muuttoilmiön tarkastelua erilaisten yhteiskunnallisten agenttien (kuten kuntien, rakennuttajien, tuotannollisten yritysten jne.) intressien ja toimintatapojen kannalta. Metodisena ideaalina voisi tällöin olla konkreetti tutkimus, jossa teoreettinen tarkastelu on sisäistynyt osaksi tutkimusprosessia olematta enää pelkkä tutkimusraporttiin etu- tai jälkikäteen liimattu lisäke.

Eittämättä moni kollega on jo liikkunut tai liikkumassa tuolla toisella tiellä, mutta muuttoliiketutkimuksen yleisestä suunnanmuutoksesta voimme tuskin puhua. Tietenkin voi olla niin, että jonkun toisen mielestä tuo luonnostelemani tienhaara avaa vain turhan, jopa vaarallisen sivupulun?

English summary : At the Crossroads of Spatial Migration Studies

The methodological base of a conventional empiricistic way of studying migration as a spatial phenomenon is open to a fundamental critique. In this article I will therefore attempt to re-conceptualize some metatheoretical and concrete points of departure for spatial migration studies from a different – realist – methodological viewpoint. The meaning of spatiality will be conceptualised here as a contextual frame of human praxis. This demands a multi-level approach both in a methodo-

logical way (developed in the theory of structuration, for example) and in a concrete geographical setting (developed in the idea of a multilevel urban and regional system, for example). Migration can thus be viewed against the dialectics between spatial fix and movement both in relation to the existential and the structural (societal) bonds of human activity. The thematic perspective opened from this methodological examination should reflect migration in a truly actor-specific and spatio-temporal context, which will be illustrated here by some actual themes for spatial migration studies.

Kirjallisuus

- Andersson, Roger:** Människans plats. Tvärsnitt 3 (1981):3.
- Buttimer, Anne & Seamon, David** (eds.): *The Human Experience of Space and Time*. London 1980.
- Clark, William A.V.:** Urban restructuring from a demographic perspective. *Economic Geography* 63 (1987):2, 103–125.
- Fielding, Anthony J.:** Migration and the new spatial division of labour. Teoksessa P.E. White & B. van der Knaap (eds.), *Contemporary Studies of Migration*. Norwich 1985.
- Fielding Anthony J.:** Inter-regional migration and social change: a study of South East England based upon data from the Longitudinal Study. *Trans.Inst.Br.Geogr.N.S.* 14(1989):1, 24–36.
- Giddens, Anthony:** *Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia*. Helsinki 1984.
- Rannikko, Pertti:** ”Tietoyhteiskunnan” muuttoliike: omien arvojen toteuttamista vai taloudellisiin pakoihin sopeutumista? Teoksessa O. Koivukangas et al. (toim.), *Muuttoliikesymposium 1985*. Siirtolaisuusinstituutti, siirtolaisuustutkimuksia A 14(1986).
- Sayer, Andrew:** Explanation in economic geography: abstraction versus generalization. *Progress in Human Geography* 6(1982): 1, 68–88.
- Sayer, Andrew:** *Method in Social Science. A Realist Approach*. London 1984.
- Söderling, Ismo:** Maassamuutto ja muuttovirrat. Vuosina 1977–78 kunnasta toiseen muuttaneiden clinolosuhdetutkimus. Siirtolaisuusinstituutti, siirtolaisuustutkimuksia A 11(1983).
- Söderling, Ismo:** Maassamuuton ulottuvuudet. Yksilö-, alue- ja yhteiskuntatason tarkastelu Suomessa vuosina 1977–1978 maassamuuttaneista. Turun yliopiston julkaisuja C 65(1988).
- Tervämäki, Erkki:** Migration in Finland, a multi-level system of regions. *Fennia* 165(1987):1, 1–88.
- Vartiainen, Perttu:** Tila sosiaalisena käsitteenä. Teoksessa Kolme metodologista tutkielmaa maantieteen alalta. Joensuun korkeakoulu, Historian, maantieteen ja muiden aluetieteiden osaston julkaisuja 25 (1981), 130–293.
- Vartiainen, Perttu:** Uusia maantieteellisiä tulkintoja yhdyskuntajärjestelmän muutoksesta: kaksi seminaarialustusta. Joensuun yliopisto, Kulttuuri- ja suunnittelumaantiede, tiedonantoja 5(1988).
- Vartiainen, Perttu:** Maassamuuttotutkimuksen itsestäänselvytydet ja vaihtoehdot. *Yhteiskuntasuunnittelu* 27(1989a):1, 3–11.
- Vartiainen, Perttu:** The geographical factor in migration theory. Mimeo. 21 s. Joensuu 1989 (b).
- Vartiainen, Perttu:** Counterurbanisation: a challenge for socio-theoretical geography. *Journal of Rural Studies* 5(1989c):3, 217–225.
- Vartiainen, Perttu:** ”Locality studies” and the ”urban systems approach”: some parallel conceptual viewpoints. *AMR-Info* 19(1989d).
- Vartiainen, Perttu:** Yhdyskuntarakenteen muutokset Suomessa: viimeaikaisista kehityspiirteistä lähitulevaisuuden ennakkointiin. Teoksessa *Yhteiskunnan muutos ja yhdyskuntarakenne*. Joensuun yliopisto, Kulttuuri- ja suunnittelumaantiede, tiedonantoja 13(1989e), 59–109.